

Viața Românească

Revistă literară și științifică

Directori: C. STERE și DR. I. CANTACUZINO

VOLUMUL XXXI

ANUL VIII

IAȘI

Redacția și Administrația: Str. Cuza-Voda No. 52

Chestia românească în Bucovina

Dela 1848 încoace, de cind s'a deșteptat conștiința națională, chestia românească se agită în Bucovina pe baza unei premise greșite, după un metod greșit, cu miiloace greșite, urmărindu-se un scop greșit.

Premisa greșită este părerea, devenită dogmatică, că Bucovina pe timpul ocupării din partea Austriei avea o populațiune curat românească. Adevărat că documentele din timpul acesta vorbesc numai de "Moldoveni". Dar, în limbajul austriac, termenul acesta nu avea înțeles etnic, ci geografic. Regimul absolutist din Austria nu cunoștea Cehi, Poloni, Sloveni, ci numai Bohemi, Moravi, Galițiani, Garniolieni, precum și regimul de azi nu cunoaște în țările abia anexate decât Bosniaci. Cuvântul "Moldoveni" nu zice deci nimic în privința naționalității locuitorilor din Bucovina. Și mai puțin faptul că guvernul austriac, imediat după ocupare, scria, în corespondența sa cu factorii din Bucovina, româriește. Fusese doară limba românească, sub stăpânirea Moldovei, limba oficială, precum azi, sub stăpânirea Austriei, este cea germană. Iar limba oficială română de odinioară nu dovedește naționalitatea româna a populațiunii bucovinene în timpul ocupării, precum limba oficială germană de azi nu dovedește naționalitatea ei germană în prezent. Spre a constata structura etnică a populațiunii bucovinene în vremea ocupării, sînt deci de lipsă alte momente, și cele mai sigure știri sînt cuprinse în documentele ocupării, păstrate în arhiva austriacă de razboiu. Din actele acestea, rapoartele generalilor Spleny și Enzenberg, însărcinați cu administrația Bucovinei ocupate, vorbesc numai de "Moldoveni", fără a distinge naționalitatea. Cu atît mai precis este raportul căpitanului Budwinsky, trimis anume de Împăratul Iosif II să studieze țara. Raportul sau, făcut la 1783, expune toate momentele relevante. El descrie deamănuntul țara, munții, șesurile, rîurile, întocmirile, traiul poporului, etc. În privința limbii, zice el: "Weil der grösste Teil der hiesigen Inwohner aus Russnaken besteht, so wird grösstenteils russisch geredet, und nur

VIAȚA ROMÎNEASCA

etwa ein Viertel redet moldauisch"; adica: "de oarece partea cea mai mare a locuitorilor de aici se compune din Rusnaci, cei mai mulți vorbesc rusește; iar moldovenește cam a patra parte". Exactitatea datelor acestora se contestă pe cuvânt că Budwinsky, fiind slav, ar fi fost preocupat. Cine cunoaște însă raporturile militare austriace și indiferența națională a ofițerilor împărătești din secolul 18 știe că este exclusiv puțința ca un căpitan, trimis direct de împăratul spre a studia o chestie, să cuteze a raporta suveranului său un neadevăr. Adevărul istoric este deci, că majoritatea populației din Bucovina pe timpul ocupării era de naționalitate *ruteană*.

De acord cu teza aceasta este și tradițiunea. Bătrînii își aduc bine aminte că la începutul secolului al 19-a, de exemplu mai toate satele de-a lungul râului Suceava, începînd dela Vicov până în jos la Ipotești și Chilișeni, erau rutene. Și azi încă în satele acestea numele celor mai mulți locuitori este rutean, mutra slavă, portul rutean și întocmirea în casă ruteană. Limba însă li-i romînească. Dela 1775 până la 1910, termenul ultimului recensămînt, care constată în Bucovina pe lîngă 305.000 de Ruteni, 297.000 de Romîni, deci un nurnăr aproape egal, a urmat așa dară pe încetul, mai ales în părțile din central Bucovinei, o romanizare intensivă a populației odinioară rutene. Cît de puternic a fost curentul romanizator rezultă în deosebi din faptul că inteligența romînă din Bucovina, conștientă de naționalitatea ei, în partea ei covîrșitoare, este de origine ruteană. Teza romanizării rezultă și din calcul.

Socotindu-se coeficientul înmulțirii firești a poporului romîn din Bucovina pe deceniu cu 10%, pecînd el în regat abia ajunge 7%, populației actuale de aproape 300.000 i-ar corespunde,—conform formulei

(suma originală este egală sumii finale, divize prin coeficientul înmulțirii, ridicat la potența numărului deceniilor),—un număr de locuitori romîni pe vremea ocupării de

82.855,

pe-

cînd, după știrile de atuncia, numărul întregii populații din Bucovina se urca abia la 75.000. Poporul romîn din Bucovina deci în decursul stăpînirii austriace nu numai că n'a pierdut nimic din corpul său, ci din contra, considerînd chiar o inmigrare puternică din Ardeal, care desigur n'a avut loc, a crescut în mod abnorm, asimilîndu-si o cantitate poate prea mare de Ruteni și adevărînd astfel cuvîntul poetului: "Romînul are șapte vieți în pieptu-i de aramă".

În opoziție diametrală cu documentele oficiale din trecut, cu tradițiunea verbală și cu rezultatul calcuiului, savantul Ficker, într'o broșură ocazională (Hundert Jahre), scrisă de el, fără să fi studiat documentele, din incidentul inaugurării universității din Cernaui, susține teza că Bucovina pe timpul ocupării era curat romînească. Broșura aceasta s'a citit mereu și cuprinsul ei, în

CHESTIA ROMÎNEASCA ÎN BUCOVINA

lipsa unei critici temeinice, a devenit dogmă pentru inteligența noastră.

Cu afit mai mare a fost surprinderea ei, cînd recensămîntul dela 1880, care pentru prima oară a constatat naționalitatea locuitorilor, a arătat o majoritate respectabilă a Rutenilor față de Romîni. Pentru fenomenul acesta nu există altă explicare decît rutenizarea rapidă a Romînilor din Bucovina. De atuncia inteligența la noi jură că țaranii noștri se culcă ca Romîni și se scoală ca Ruteni.

Rezultatul credinții acesteia a fost firește că inteligența noastră a pierdut cu desăvîrșire încrederea în vitalitatea poporului romîn din Bucovina și a desperat a-i apăra naționalitatea din putere proprie. Numai decît ea a căutat ajutor aiurea, și singurul ajutor, după părerea ei, îl putea da guvernul atotputernic. De la 1879 deci, anul sfărîmării stăpînirii antinaționale germane centralistice înainte, fruntașii noștri nu au încetat a se prosterna înaintea guvernului.

Neglijau interesele poporului, primiau mandatele din mînile guvernului, îl slugăriau în modul cel mai umil, numai ca guvernul, în schimb, să apere pe Romîni și să apese pe Ruteni. Dară promovarea naționalismului din partea guvernului este cu puțință numai într'un stat național. În Austria poliglotă însă, guvernul din fire este anațional. Chemat a afirma interesele generate ale statului față de interesele divergente ale diferitelor naționalități ce constituie monarhia, el, în chestiile naționale, trebuie să observe și chiar observă cea mai mare rezervă. Și o poate face ca drept cuvînt. Căci chestiile naționale, precum limba, scoala și biserica, nu resortează dela Cameră, și drept aceia dela guvern, ci în partea cea mai mare dela diete, deci dela organele autonome ale poporului. Grija intereselor naționale este lăsată de constituție în seama respectivelor naționalități. Numai din munca lor poate rezulta progresul național. Frantașii noștri însă îl așteptau —și-l așteaptă în mare parte încă, se'nțelege, în zădar—de la mila guvernului. Astfel premisa greșită a rutenizării Bucovinei a dat naștere metodei greșite de a cere promovarea intereselor naționale exclusiv numai dela guvern.

Gresit ca metoda erau și mijloacele ce se întrebunțau. Totul atărînd dela mila guvernului, trebuia invocată cu temei mila aceasta, și mijlocul cel mai bun erau țipete și vaiete. Prin decenii gazetele romîne din Bucovina boceau mereu ca babele, plîngîndu-și soarta și lînguindu-se de aspirnea pretinsă a guvernului, doara l-ar muia odata. Ieremiadele naționale devenise o adevărată boacă națională în Bucovina. Guvernul însă—cum nu putea altfel—rămînea cum era, și toate bocetele nu aveau nici eel mai mic efect. Doară că slăbiau mîndria poporului și cu ea puterea lui de rezistență.

În urmă desperarea, rezultată din teoria rutenizării, a falșificat și scopul la care trebuie să tindă o politică națională sanatoasă. De luminarea, cultivarea și îmbogățirea poporului nu pu-

lea fi vorbă, crezându-se periclitată existența națională. Toată atențiunea concentra asupra pretinsului dușman etnic al poporului rutean. A-l ingenunchia, dacă se poate, a-l răpune cu totul, era singura țință a activității naționale ; firește că această tendință ostilă trebuia să provoace o reacțiune puternică în tabăra ruteană, dind naștere unei crescînde uri reciproce.

Nu a griji de interesele proprii, ci a călca în picioare interesele celui alt popor, era parola pe ambele părți. Încăirîndu-se astfel Romîni cu Rutenii, cu încetul îi încăiicără politicește Nemții, iar economiceste Evreii,—de ajunseră amîndoi la sapă de lemn.—*Duobus licitantibus tertii gaudent.*

Acestei politici naționale, îzvorîte dintr'o premisă greșită și făcute după un metod greșit, cu mijloace greșite și scopuri greșite, i se opune, dela 1903 încoace, curentul democratic, numit și țărănesc, care în opoziție cu inteligența romînă a deșteptat țărănimea, pătura cea mai sănătoasă din Bucovina, și a introdus-o în viața publică. El, vroind să procedă în mod analitic, a studiat mai întăiu temeinic, pe baza documentelor istorice, chestia preținsei rutenizări și a constatat spre surprinderea tuturoră că ea nu este decit o fantomă. Adevărului acestuia el i-a dat expresie în public deja la 1903, ceia ce în cercurile aderenților direcțiunii vechi a stîrnit același vîfor de indignare, ca la timpul său constatarea că limba romînă nu-i curat latină și identică cu limba rustică. Nici nu putea fi altfel. Căci teza romanizării exclude mila guvernului, considerată de singura garanție a existenței Romînilor din Bucovina și constitue din punctul acesta de vedere un păcat de moarte. Drept aceia partidul țărănesc este onorat din partea curentului vechiu, poreclit nationalist, cu epitetul constant de „trădător de neam”.

Din faptul vitalității Romînilor din Bucovina, probat prin documente, prin tradițiune și prin calcul, partidul țărănesc a tras mai întăiu concluziunea de a avea deplină încredere în forțele proprii ale poporului romîn. Drept aceia el nu reflectează la ajutorul nimăruia, îndeosebi nu la ajutorul guvernului. Caută și guvernul de trebile sale ; de trebile romînești vor căuta Romîni înșiși.

Prin consecvență curentul țărănesc nici n'are cauză să țipe, să se vaiete, să bocească. Ce-i trebuie lui mila altora, cînd el așteaptă mintuirea numai dela munca sa proprie și are credința că aceasta este singurul mijloc sigur de progres și totodată de ajuns spre a-l garanta.

În urmă curentul acesta a precizat altfel și scopul politicii naționale. Pentru dînsul, scopul exclusiv al politicii acesteia nu poate fi decit progresul economic, politic și cultural al poporului romîn din Bucovina. Grija lui se concentrează asupra părții pozitive a activității naționale. Partea negativă, combaterea cu orice preț a Rutenilor, i se pare superfiuă, de oarece pe baza evoluțiunii istorice din țară el nu are de fel frică de puterea lor expansivă. Din cauza aceasta el nici nu are motiv de ură față

de Ruteni și, dîndu-și seamă că Rutenii există în număr aproape egal, că nu se pot ucide cu toaporul și că lupta între Romîni și Ruteni nu are alt efect decit a îngenunchia ambele popoare înaintea Nemților și Evreilor, el din capul locului s'a hotărît a se înțelege cu Rutenii, pe baza principiului „suum cuique”. Caută și Rutenii după plac de trebile rutene, dacă numai nu stingheresc pe Romîni sa-si caute de trebile romîne. Și deja primii pași făcuți în înțelegere au adus roade binecuvîntate pentru ambele popoare. Romîni au obținut dela guvern două gimnazii romîne în teritoriul romînesc, adevărat că în schimb cu două gimnazii rutene în teritoriul rutean. Apoi ambii au exoperat secționarea națională a școlii normale de institutori și a inspecțiunii școlilor populare, împlinînd astfel o veche dorință a poporului.

Și mai rodnică a fost activitatea în corpurile autonome. În comun acord Romîni și Rutenii, înființînd banca țării, au scăpat pe țărani lor de cămătari și, prin reforma comunală, au înlăturat pentru totdeauna preponderența bogătașilor evrei în comunele rurale. Mai departe înțelegerea între ambele popoare a făcut cu puțință reforma regulamentului electoral pentru dietă, care prin votul direct și secret garantează libertatea afegeilor și prin cadastrul național delimita la alegeri sfera romînă de cea ruteană, astfel că un amestec reciproc este cu neputință. Fiecare popor a devenit stăpin pe soarta sa. Delimitarea națională avea să se continue și pe terenul limbii, al școlii și al bisericii. Erau deja gata respectivele proiecte. Pe terenul limbii avea să se introducă în mod obligator limba romînească în întregul teritoriu romîn, precum limba ruteană în teritoriul rutean, înlăturîndu-se actuala stăpinire exclusivă a limbii germane. Pe terenul școlii erau prevăzute școli de minoritate, înființate pe baza cadastrului național cu cheltuiala conaționalilor, care ar fi garantat fiecărui copil puțință de a fi instruit în limba părinților săi. În urma și pe terenul bisericii era îndrumată o separare națională completă, tot pe baza cadastrului, care prin lege, și nu prin mila schimbătoare a guvernelor, ar fi asigurat Romînilor dignitatea de Mitropolit și autonomia bisericească. Spre a concentra toate forțele romînești în acțiunea pentru regularea națională ce avea să se tacă cu Rutenii, partidul țărănesc, înainte de ultimele alegeri, a dat de voe mîna cu inteligența și a tolerat alegerea mai multor reprezentanți ai ei. Aceștia însă, abia aleși, au reluat firul vechiu al bocetelor, al implorării milei guvernului și ai urii. Eiectul procedării acesteia a fost dezastrul în biserică prin numirea unui archimandrit rutean de scaun. Firește că și încercările de regulare pe terenul limbii, al școlii și al bisericii s'au zădărnicit deocamdată. Nu încapă însă îndoială că toate proiectele acestea se vor realiza cu vremea. Realizîndu-se odată, ele vor garanta Romînilor libertate deplină pe toate terenurile naționale și prin ea o concurență neîmpiedecată cu Rutenii. În concurența aceasta însă Romîni, constituînd un element mai bogat, mai inteligent și mai rezistent decit Rutenii, nu-

mai decît că vor izbuti. Singura grijă este numai că vor izbuti prea tare, asimilîndu-și prea mulți Ruteni. Și așa singele Romînilor din Bucovina este încărcat cu prea mult singe rutean și, după rezultatele științii, corcitura produce totdeauna rase inferioare. Experiența arată, precum se vede la Engleji, că în viața popoarelor nu hotărăște atît numărul, cît virtutea, care la rîndul ei rezultă din calitatea rasei. În Bucovina însă momentul acesta nu se consideră de fel. Inteligența noastră este cuprinsă de o adevărată beție de cifre, crezînd că cu atît mai bine prosperă neamul, cu cît mai mulți membri îi numără, recrutați fiind ei chiar din elemente inferioare. Dăra greșala aceasta se va da odată pe față, cum s'au dat pe față toate celelalte greșeli. În urma tot învinge numai adevărul.— Deocamdată însă totul fierbe. Aceasta-i starea actuală a chestiei romîne în Bucovina.

Aurel Onciul.